

3. Η εκπαίδευση της Κύπρου μπροστά στην πρόκληση της Ευρώπης / Παναγιώτη Κ. Περσιάνη. — Λευκωσία : Τυπογραφεία Στέλιου Λειβαδιώτη, 1996. — Σ. 26-75.
4. Η παιδεία μας σήμερα. — Λευκωσία : Υπουργείο παιδείας, 1992. — 142 σ.
5. Μαραθεύτης Μ. Ι. Η λειτουργία και τα προγράμματα της Παιδαγωγικής ακαδημίας Κύπρου (1959-1993). Ιστορική έρευνα / Μ. Ι. Μαραθεύτης, Μ. Ιωαννίδου-Κουτσελίνη. — Λευκωσία, 2000. — 250 σ.
6. Οδηγός προπτυχιακών σπουδών 2006-2007. — Λευκωσία : Εκδοση του Πανεπιστημίου Κύπρου, 2006. — 267 σ.
7. Παπασταύρου Α. Στ. Γνωριμία με το Κυπριακό Εκπαιδευτικό Σύστημα / Α. Στ. Παπασταύρου // Σύγχρονη εκπαίδευση. — 1995. — τ. 62/83. — Σ. 39-48.
8. Περσιάνης Π.Κ. Συγκριτική ιστορία της εκπαίδευσης της Κύπρου (1800-2004) / Π. Κ. Περσιάνης. — Αθήνα : GUTENBERG, 2006. — 311 σ.
9. Το εκπαιδευτικό σύστημα της Κύπρου / Εποπτεία και επιμέλεια έκδοσης Χ. Παντελίδης. — Λευκωσία, 2003. — 67 σ.
10. Φιλίππου Γ. Το τμήμα Επιστημών Αγωγής του Πανεπιστημίου Κύπρου / Γ. Φιλίππου // Σύγχρονη εκπαίδευση. — 1995. — τ. 84. — Σ. 6-11.

The article deals with the problem of the development of educational system of the Republic of Cyprus. The main tendencies, the social and economic conditions of the life-long pedagogical education in the country are defined. The features of teachers' vocational training and postgraduate education are analyzed.

Key words: *life-long pedagogical education, teachers' vocational training, postgraduate education.*

УДК 378. 371

Резван О. О.*

ПРОФЕСІЙНІ УМІННЯ ВИПУСКНИКА АВТОМОБІЛЬНО-ДОРОЖНЬОЇ ГАЛУЗІ

У статті, на основі завдань діяльності, аналізується зміст професійних умінь випускників автомобільно-дорожньої галузі, визначаються групи умінь згідно з напрямом підготовки фахівця відповідної спеціальності.

Ключові слова: *професійні уміння, професійна діяльність, напрям підготовки, автомобільно-дорожня галузь.*

Тенденції оновлення курсу економічних відносин України, пов'язаних з автомобільно-дорожньою галуззю, вимагають особливої уваги до особистості молодого фахівця, який би не лише виявляв високий рівень професійних знань і умінь, але й був компетентним у споріднених з основним фахом сферах, спроможний ефективно вирішувати професійні завдання, володіти прийомами ділового спілкування, а також усвідомлювати необхідність професійного самовдосконалення протягом усього життя.

Особливо важливою проблема підготовки сучасних фахівців автомобільно-дорожньої галузі вважається в аспекті спрямованості України до Євросоюзу, оскільки якість парку автомобілів, доріг, сфери управління транспортним процесом, обслуговування туристичних агенцій є неодмінною умовою входження нашої держави до спільноти європейських держав. Таким чином проблема відповідності українських фахівців загальноєвропейським стандартам та вимогам створює необхідність оновлення змісту вищої професійної освіти у сфері автомо-

* © Резван О. О., 2013

більно-дорожньої галузі, визначення та узагальнення вимог до умінь випускників, які мають забезпечити продуктивність їхньої професійної діяльності згідно з потребами міжнародного суспільства.

Оскільки сформованість умінь визначає ефективність будь-якої діяльності, доцільним вважаємо аналіз наукових досліджень з цієї теми. У науковій літературі характеристика діяльності розглядається з точки зору психологічного аналізу її структури, змісту та регуляції (А. Волков, В. Давидов, Н. Завалова, Е. Ільїн, О. Леонтьєв, Б. Ломов), системного аналізу (М. Каган), навчального процесу (В. Гриньова, В. Кулешова, А. Линенко, В. Лозова,), трудової професійної діяльності (Г. Зараківський, Е. Іванова, А. Карпов), професійної інженерної діяльності (О. Ігнатюк), управлінської діяльності (В. Корнєщук, Т. Рогова). Досліджувались проблеми індивідуального стилю діяльності у залежності від типологічних властивостей нервової системи (Е. Клімов), оптимізації адаптаційних можливостей людини в аспекті психофізіологічного забезпечення діяльності (О. Кокун, М. Корольчук), самооцінки як механізму саморегуляції професійної діяльності (Л. Корнеєва).

Проблема професійних інженерних умінь досліджувалась О. Гладішевою, О. Гулай, Є. Івашовим, Ю. Міщук, В. Шадріковим, В. Ягуповим, С. Ячиним та іншими науковцями.

Однак характеристика професійних умінь випускника автомобільно-дорожньої галузі залишається поза увагою вчених. Водночас слід зазначити, що високий рівень сформованості зазначених умінь у фахівців сприяє забезпеченню якості надання транспортних послуг, обслуговування автопарку України, безпеці життя та здоров'я на дорогах нашої держави. Тож **метою статті** визначаємо аналіз обсягу і змісту професійних умінь випускника автомобільно-дорожньої галузі.

Основою для оновлення змісту освіти мають стати освітньо-кваліфікаційні характеристики. Освітньо-кваліфікаційна характеристика випускника ВНЗ є державним нормативним документом, у якому узагальнюється зміст освіти, тобто відображаються цілі освітньої та професійної підготовки, визначається місце фахівця в структурі господарства держави і формулюються вимоги до його компетентності, інших соціально важливих властивостей та якостей. Цей стандарт є складовою галузевих компонентів державних стандартів вищої освіти, в якій узагальнюються вимоги з боку держави, світового співтовариства та замовників випускників до змісту освіти й навчання. Освітньо-кваліфікаційна характеристика відображає соціальне замовлення на підготовку фахівця з урахуванням аналізу професійної діяльності й вимог до змісту освіти й навчання з боку держави та окремих замовників фахівців. Освітньо-кваліфікаційна характеристика встановлює галузеві кваліфікаційні вимоги до соціально-виробничої діяльності ВНЗ з певних спеціальностей та освітньо-кваліфікаційного рівня і державні вимоги до властивостей та якостей особи, яка здобула певний освітній рівень відповідного фахового спрямування [1, с. 4].

Основними завданнями підготовки фахівців автомобільно-дорожньої галузі є підготовка спеціалістів у напрямках будівництва, експлуатація та обслуговування автомобільного транспорту, проектування та будівництва автомобільних доріг, мостів, тунелів та аеродромів, а також транспортних систем та технологій. Тож у даній статті будемо розглядати професійні уміння фахівців саме цих спеціальностей.

Уміння – здатність людини виконувати певні дії при здійсненні тієї чи іншої діяльності на основі відповідних знань [1, с. 18].

Згідно зі змістом, уміння поділяються за видами:

- *Предметно-практичні* – уміння виконувати дії щодо переміщення об'єктів у просторі, зміни їх форми тощо. Головну роль у регулюванні предметно-практичних дій виконують перцептивні образи, що відображають просторові, фізичні та інші властивості предметів і забезпечують керування робочими рухами відповідно до властивостей об'єкта та завдань діяльності.

- *Предметно-розумові* – уміння щодо виконання операцій з розумовими образами предметів. Ці дії вимагають наявності розвиненої системи уявлень і здатність до розумових дій (наприклад, аналіз, класифікація, узагальнення, порівняння тощо).
- *Знаково-практичні* – уміння щодо виконання операцій зі знаками та знаковими системами. Прикладами цих дій є письмо, прокладання курсу по карті, одержання інформації від пристроїв тощо.
- *Знаково-розумові* – уміння щодо розумового виконання операцій зі знаками та знаковими системами. Наприклад, дії, що є необхідні для виконання логічних та розрахункових операцій. Ці дії дозволяють вирішувати широке коло задач в узагальненому вигляді.

Уміння виявляються у діяльності, характер якої визначається цілями, умовами, ресурсами та іншими чинниками. Діяльність (діяльність людини) – динамічна система взаємодій людини із всесвітом, в яких вона досягає свідомо поставлених цілей, що з'являються в наслідок виникнення у неї певних потреб. У процесі діяльності людина перетворює природу, роблячи тим самим з себе суб'єкт діяльності, а з явищ природи, якими вона оволоділа, об'єкти своєї діяльності.

У процесі історичного розвитку суспільства формуються та розвиваються різні види діяльності людини – характеристики діяльності з точки зору способів і форм її здійснення. Вид діяльності визначається станом взаємодії фахівця з узагальненим об'єктом діяльності протягом всього циклу його існування [2].

Задача діяльності становить її мету, яка задана в певних умовах і може бути досягнута в результаті визначеної структури діяльності, до якої віднесено:

- предмет діяльності (праці) – те, що суб'єкт має до початку своєї діяльності і що підлягає трансформації в продукт;
- засіб діяльності (праці) – об'єкт, що опосередковує вплив суб'єкта на предмет діяльності, або те, що звичайно називають “знаряддям праці”, і стимули, що використовуються, наприклад, у діяльності управління;
- процедура діяльності (праці) – це технологія (спосіб, метод) одержання бажаного продукту. Інформація про спосіб діяльності фіксується у вигляді програми або алгоритму на деяких матеріальних носіях;
- умови діяльності (праці) – характеристика оточення суб'єкта в процесі діяльності (температура, склад повітря, рівень акустичних шумів, пристосованість приміщення до праці, меблі, а також соціальні умови та час);
- продукт діяльності (праці) – те, що одержано в результаті трансформації предмета в процесі діяльності.

За змістом виробничої функції визначають такі види діяльності:

- *Технічну*, яка виявляється у створенні технічних пристроїв (від їх проектування до виготовлення та експлуатації). У структурі такої діяльності першою стадією є винахід та проектування, потім – створення технічного продукту та упровадження його в промисловості.
- *Технологічну*, що виявляється у поетапному здійсненні процесу виготовлення продукту діяльності.
- *Організаційну*, яка визначає вимоги до здійснення певного процесу, організаційні заходи перебігу цього процесу.
- *Контрольну*, що встановлює тип, мету, засоби та методи контролю визначеного процесу.

У підготовці фахівців автомобільно-дорожньої галузі кожній типовій задачі визначеної діяльності відповідає низка умінь, які забезпечують цю діяльність. Так, для фахівців напряму транспортних систем та технологій уміннями технічної діяльності будуть уміння *правового циклу*: встановлювати правила регулювання, ліцензування діяльності, сертифікації автомобільного транспорту, а також права, обов'язки та відповідальність транспортних та експедиторських підприємств; вибирати форму і складати міжнародні і внутрішні договори, а також вести облік виконання договорів на автотранспорті – прокату, оренди, лізингу, страхування,

переведення вантажу та пасажирів, багажу, пошти. Виконання контрольної діяльності в галузі права цим фахівцям забезпечать уміння встановлювати відповідальність працівників, величину і порядок відшкодування збитків від забруднення оточуючого середовища, а організаційна діяльність у цій же галузі забезпечується уміннями встановлювати порядок виконання рятувальних робіт, права, обов'язки та відповідальність сторін при виконанні рятувальних робіт. Таким чином визначаємо, що для підготовки фахівців напряму «транспортні системи та технології» значне місце посідають дисципліни правового циклу, отже вимоги до професійних компетентностей випускника цього напряму містять обізнаність у галузі права, сформованість умінь керуватись цими знаннями.

Основними уміннями, які є необхідними для професійної діяльності фахівця з транспортних систем та технологій, є уміння:

- *аналізу* продуктивності транспортних засобів, ефективності використання енергоносіїв, експлуатаційних показників рухомого складу, попиту на перевезення, транспортних послуг, просування послуг;
- *здійснювати статистичну обробку інформації* щодо пасажиропотоків, транспортних процесів;
- *розробляти графіки руху, схем доставки вантажів*;
- *розробляти ціни на транспортні послуги, сервісне обслуговування, товарну марку*;
- *організовувати перевезення пасажирів та вантажів, роботу системи складів*;
- *здійснювати контроль* маркетингової діяльності, управління сервісом, безпеки дорожнього руху.

Зміст професійної діяльності фахівця напряму «проектування та будівництво автомобільних доріг, мостів, тунелів та аеродромів» пов'язаний з технологічним процесом забезпечення якості дорожніх покриттів та конструкцій, що забезпечують рух автотранспорту. Тому основними профільними уміннями цієї діяльності визначили такі:

- *проводити топографічні роботи, необхідні для розробки проектів будівництва*;
- *визначати параметри вантажного і швидкісного режимів автомобільних доріг, що експлуатуються* отримувати необхідні вихідні дані для проектування будівельних об'єктів;
- *встановлювати можливість застосування відповідних будівельних матеріалів*;
- *обирати конструкційні будівельні матеріали за їх структурою та фізико-механічними характеристиками*;
- *визначати і враховувати силові навантаження від тиску рідини або газу на споруди та їх окремі елементи*;
- *враховувати розміщення обладнання та комунікацій систем опалення, вентиляції, кондиціонування повітря, газопостачання при проектуванні мереж теплопостачання і газопостачання*;
- *вибирати машини, механізми та інженерне обладнання для виконання технологічного процесу будівельного виробництва*;
- *забезпечувати комплектування будівельного майданчика будівельною технікою: машинами, механізмами, пристроями, механізованим інструментом*;
- *виконувати розрахунки основ і фундаментів та несучих конструкцій транспортних споруд на міцність, стійкість, витривалість, тріщиностійкість і жорсткість тощо*.

Аналіз змісту умінь фахівців дорожньо-будівельного напряму дозволяє зробити висновки щодо основних навчальних дисциплін, функцією яких є формування цих умінь. Такими дисциплінами, крім профільних, є хімія, геодезія, геологія та охорона здоров'я людини.

Професійна діяльність фахівця напряму «будівництво, експлуатація та обслуговування автомобільного транспорту» пов'язана з технологічним процесом створення видів автомобільного транспорту та його подальшою експлуатацією. Основними профільними уміннями цієї діяльності визначаємо такі:

- розраховувати стійкість механізмів автомобіля до експлуатаційного напруження та здатність витримувати навантаження, а також безпечний рівень деформацій;
- визначати режими виконання технологічних процесів створення та ремонту деталей та механізмів автотранспорту;
- виконувати експериментальні лабораторні випробування нових моделей автотранспорту та його деталей та механізмів;
- контролювати якість комплектуючих до автотранспорту;
- здійснювати проектно-конструкторські роботи і силові розрахунки взаємодії механізмів автомобіля;
- здійснювати оцінку відповідності виду палива та змащувальних речовин маркам та технічного стану автомобіля;
- вибирати та обґрунтовувати тепловий режим утримання та зберігання запасних частин автомобіля, а також паливних та змащувальних рідин тощо.

Крім професійних фахових умінь кожного з проаналізованих напрямів підготовки автомобільно-дорожньої галузі, визначаємо загально професійні уміння фахівця з вищою освітою:

Психолого-педагогічні: в умовах виробничої або побутової діяльності за результатами аналізу продуктів власної діяльності та самоспостережень за емоціями, почуттями, станом і характером перебігу пізнавальних процесів, що супроводжують діяльність, встановлювати рівень відповідності (здійснювати корекцію) власних індивідуально-типологічних особливостей, рис характеру, інтересів, здібностей, переконань та цінностей наявним умовам професійної і побутової діяльності; формулювати цілі власної діяльності з урахуванням суспільних, державних і виробничих інтересів; організувати та контролювати власну поведінку з метою забезпечення гармонійних стосунків з учасниками спільної діяльності, враховуючи психологічні особливості її членів, зумовлені віком, статтю, політичними та релігійними уподобаннями, рівнем розвитку психічних функцій, можливими життєвими кризами; користуватися прийомами саморегулювання та самоконтролю, розвитку вольових властивостей особистості; проводити обговорення проблем загальнонаукового та професійно-орієнтованого характеру, що має на меті досягнення порозуміння тощо.

Фізичної підготовленості та здоров'язберігаючі: використовувати різноманітні види фізичних вправ та психофізичний тренінг для профілактики захворювань, зміцнення здоров'я та підвищення розумової і фізичної працездатності; використовувати засоби фізичної культури з метою нівелювання впливу шкідливих чинників професійної діяльності, профілактики захворювань та протистояння хибним звичкам.

Суспільно-культурні: на основі аналізу результатів самоспостережень, використовуючи процедури соціологічного аналізу, встановлювати власний соціальний статус, встановлювати соціальний статус учасників спільної діяльності; здійснювати аналіз і коригувати тексти відповідно до норм української літературної мови; використовувати українські виробничо-професійні фразеологізми та номенклатурні назви; з урахуванням визначеної належності себе та оточуючих до певного етносу підтримувати сприятливий психологічний клімат при здійсненні спільної діяльності; з урахуванням визначених моральних переконань та смакових уподобань знаходити компромісні рішення при здійсненні спільної діяльності.

Економічні: прогнозувати оптимальні витрати на виробництві та максимальні прибутки за короткотерміновий та довготерміновий періоди; на основі аналізу наявних економічних та природних ресурсів, використовуючи моделі альтернативних витрат, за допомогою співставлення та порівняння визначати альтернативні варіанти використання економічних ресурсів.

Інформатико-операційні: використовувати сучасну комп'ютерну техніку і програмне забезпечення для зберігання, обробки та передачі інформації; застосовувати сучасні пакети прикладних програм для створення ділової графіки, використання графічних засобів аналізу та апроксимації даних.

Отже, на основі аналізу основних загальних умінь, які мають бути сформовані у випускника автомобільно-дорожньої галузі, можна схарактеризувати його професійну діяльність, створивши при цьому професіограму за напрямками підготовки. Визначаючи метою отримання профільної освіти успіх випускника у майбутній професійній діяльності, одне з основних завдань у процесі його підготовки розглядаємо як необхідність свідомо, оперативно і постійно здійснювати саморефлексію сформованості професійних умінь у ході оволодіння кожною дисципліною курсу.

Зміст професійних умінь випускника автомобільно-дорожньої галузі визначає зміщення акцентів на окремі навчальні дисципліни згідно з особливостями професійної діяльності певного напрямку підготовки. При цьому визначаємо групу умінь, які є спільними для виконання будь-якої діяльності фахівця з вищою освітою (комунікативні, психолого-педагогічні, суспільно-культурні, економічні тощо).

Список використаних джерел

1. Освітньо-кваліфікаційна характеристика та освітньо-професійна програма бакалавра напрямку підготовки 1004 – «Транспортні технології» / Кол.авт. за аг.керівн. М.Ф. Дмитриченка. – К. : НТУ, 2004. – 172 с.
2. http://filosofiya-v.narod2.ru/tehnicheskaya_deyatelnost/

In the article on the basis of tasks of activity, the maintenance of professional abilities of graduating students of automobile and highway industry is analysed. The groups of abilities are determined accordingly with the direction of the specialist' preparation in the definite sphere.

Key words: professional abilities, professional activity, direction of preparation, automobile and highway industry.

УДК 373.015.31:502/504

Роман С. В.*

ПАРАДИГМАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГО-ГУМАНІСТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ

Обґрунтовується важливість застосування парадигмального підходу до екології як частини культури і як унормованого знання про ставлення людини до довкілля для формування еколого-гуманістичних цінностей школярів, становлення їх екологічної свідомості екоцентричного типу як умови гармонійного розвитку суспільства і природи. Показано, що соціально-екологічні знання за шириною охопту і наявністю оціночних моментів близькі до філософського рівня і мають розглядатися як специфічний аспект світогляду.

Ключові слова: парадигмальний підхід, екологія, формування цінностей, еколого-гуманістичні цінності, шкільна освіта.

В умовах морально-екологічного кризового стану українського суспільства основною метою освіти повинно стати формування особистості з екоцентричним типом екологічної свідомості, відповідною екологічною культурою, яка передбачає екофільну рефлексивну взаємодію з природою, а в межах Землі – біосферою, на базі природничо-наукових і соціальних знань. Під екофільною мається на увазі взаємодія, заснована на виділенні й перевазі серед інших об'єктів і цінностей саме екологічних. Передбачається, що кожна людина повинна знати і розуміти закони розвитку біосфери, змінити сам спосіб своєї індивідуальної життєдіяльності, співвідносячи її з цими законами. Екологічна безпека стає більш фундаментальним крите-

* © Роман С. В., 2013